

BAUGESCHICHTLICHE UNTERSUCHUNG DES HAUSES NR. 59 IN TACHOV (TACHAU)

Das Haus bildet einen Bestandteil der nördlichen oberen Platzfront in Tachov (Tachau), welche im Rahmen der Stadt immer eine wichtige Lage darstellte. Dem entspricht auch seine Disposition. Es handelt sich um ein auf einer breiten Parzelle großzügig erbautes Haus, mit einer Einfahrt in der Mitte. Den vorderen Hausteil bildet ein tiefer Dreitrakt, durch den rechten Hofflügel ergänzt. Dem linken Trakt des Vorderhauses liegt ferner ein neuzeitlicher Anbau an. In dem hinteren Parzellenstück steht ein einfaches Wirtschaftsgebäude. Das vordere Haus schließt ein unterirdisches Geschoß, zwei oberirdische Geschosse und einen zweigeschossigen Dachboden, der in dem Dachstuhl eines länglich orientierten Satteldaches entstand, ein.

Konstruktionen der Anfangsperiode der Stadtentwicklung wurden in dem Objekt bisher nicht nachgewiesen. Man kann jedoch voraussetzen, daß sich das Haus von der Gründung an auf einer Parzelle gestaltete, deren Breite bis heute konstant geblieben ist, nur in dem hinteren Teil ist es offensichtlich zu Änderungen gekommen. Die Breite der Parzelle betrug in dem Niveau der Hauptfront etwa 14 m. Dieser Zustand ist entsprechend dem Zusammenhang mit anderen Häusern schon im 15. Jahrhundert nachgewiesen. Die Disposition des Hauses, dessen Gestaltung im Spätmittelalter in dem Gebäude zu verfolgen ist, wurde von dem Charakter der Parzelle bedeutend beeinflusst. Das Objekt zählt zu dem Typus der Häuser auf der breiten Parzelle mit der mittleren Einfahrt (zuletzt Hauserová 1995, 37 - 39). Dieses Schema konnte als sichtlich folgerichtigste Ausnutzung der Parzelle, schon seit dem Anfang des Hauses, zur Geltung gebracht werden, es wurde jedoch wahrscheinlich nicht einmalig und geradlinig realisiert.

Konstruktionen im Souterrain und im Erdgeschoß des rechten Traktes, die man in das erste Drittel des 16. Jahrhunderts einreihen kann, sind bisher die ältesten datierbaren Teile des Hauses. Entscheidend dafür ist der Charakter des Rippengewölbes im Erdgeschoß, dessen vorausgesetzte späte Entstehung eine Tiefuntersuchung bestätigte. Im Einklang damit scheint auch die Architektur des entsprechenden Kellers zu sein, wo man jedoch eine gewissermaßen frühere Entstehung theoretisch nicht ausschließen kann. Der rechte Trakt zeigt sich in seiner spätmittelalterlichen Gestalt als ein tieforientiertes, grundsätzlich dreiteiliges Objekt mit dem mittleren Kommunikationsteil, an den sich wahrscheinlich die schwarze Küche anschloss, und mit dem hinteren Kammerteil, der hier auf Grund unwesentlicher Überreste und entsprechend den charakteristischen Merkmalen des gegebenen Dispositionstypus eher zu vermuten ist. Ob in der Zeit ein gemauertes Stockwerk schon existierte, wurde nicht nachgewiesen.

Älteste verfolgbare bauliche Erscheinungen, die sich in dem linken Trakt vorfinden, weisen durch einige Merkmale darauf hin, daß sie jünger oder höchstens gleichzeitig mit den ältesten Teilen des rechten Traktes sind. Es bietet sich so eine Möglichkeit, daß der rechte Trakt einige Zeit als ein Solitär bestand, der nur durch die Konstruktion des Einfahrttores mit einem „subalternen“ Objekt von einem zweitklassigen baulichen Niveau verbunden war, das an der Stelle des linken Traktes stand. Der Hausflur bliebe bei solcher Anordnung frei, d. h. ohne Überdachung. Dieser Hypothese nach würde dann die Endgestalt des Hauses mit dem mittleren, in den Bau einbezogenen Trakt, das Resultat der folgenden, offensichtlich Renaissance - Bauetappe sein. Die Bestätigung oder Widerlegung der vorausgesetzten Entwicklung bringt, hoffentlich die Zeit.

Für die folgende Baugeschichte des Hauses gibt es nicht genügend Beweise. Wir wissen nicht einmal, welchen Einfluß historisch belegte Stadtbrände auf das Haus hatten. In der Barockepoche ist es wahrscheinlich zu der Anfügung des rechten Hofflügels gekommen. Bis zur Wende des 19. und 20. Jahrhunderts ist das Haus offensichtlich ohne grundsätzlichen Dispositionsänderungen geblieben. Es folgte ein Umbau, welcher u. a. die Gestalt der vertikalen Kommunikation, die sich von dem mittleren Teil des rechten Traktes in den Anbau hinter dem linken Trakt verschob, vollkommen geändert hat. Anschließend daran wurden die Keller des linken und rechten Traktes durch einen neuen Gang verbunden, der hintere Kellerteil in dem rechten Trakt wurde umgebaut. Es ist offensichtlich auch zu dem Umbau des Kammerteiles und des Hofflügels gekommen. Dieser Zustand hat sich, mit kleinen Veränderungen, bis heute bewahrt.

ABBILDUNGEN

Abb. 1: Tachov Nr. 59, Hauptfassade.

Abb. 2: Tachov Nr. 59, von unten - Keller, Erdgeschoß, erster Stock. Schwarz bezeichnet - spätgotische Konstruktionen, respektiv Renaissance - Konstruktionen (gekörnt - hypothetisch bestimmt), gekreuzt schraffiert - wahrscheinlich Renaissance, schraffiert - wahrscheinlich barocke, weiß - jüngere und unbestimmte Konstruktionen.

Abb. 3: Tachov Nr. 59, a - gotisch - Renaissancefragment, b - Profil des Formziegels der Gewölberippe.

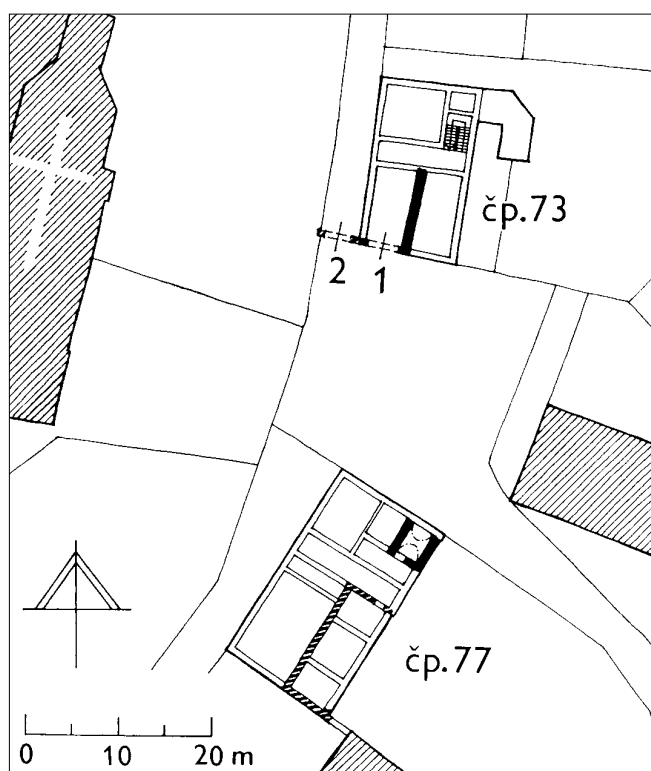
Abb. 4: Tachov Nr. 59, Rippengewölbe im vorderen Raum im Erdgeschoß des rechten Traktes.

(Übersetzung: J. Kroupová)

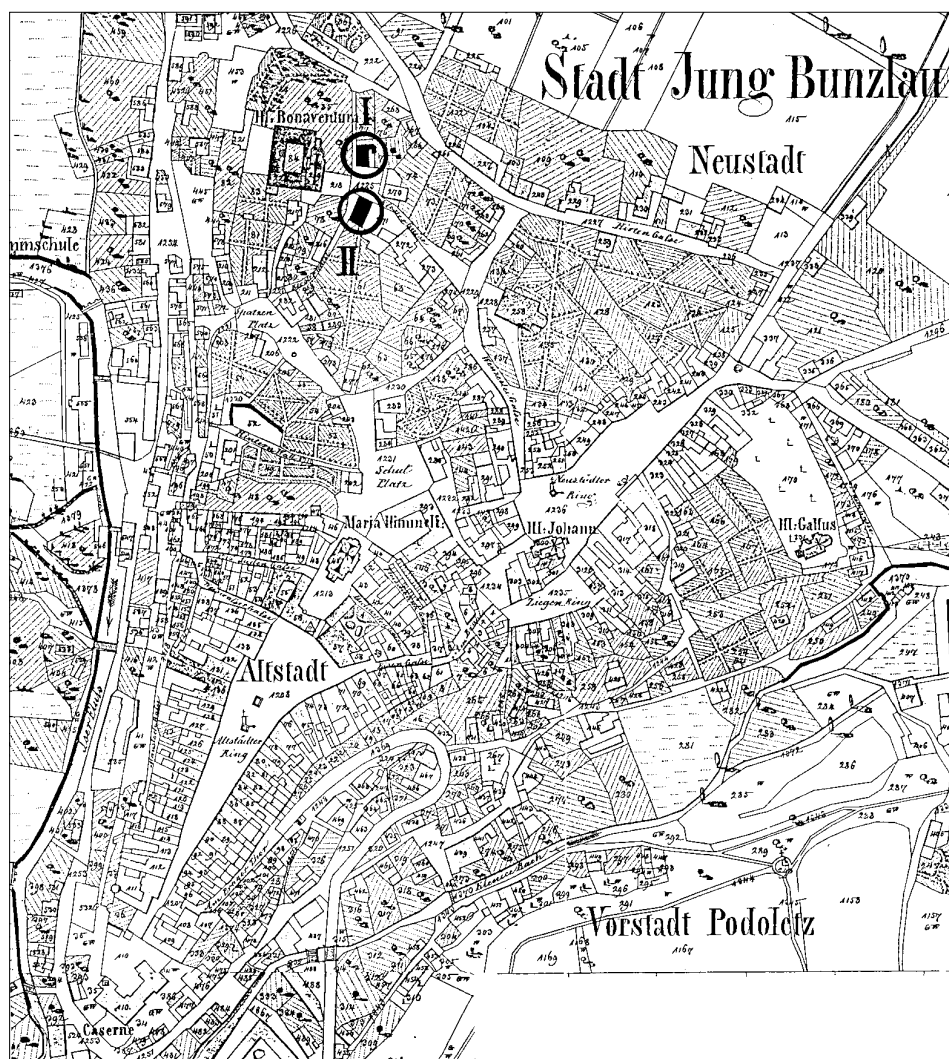
PŘÍSPĚVEK K VÝVOJI ZÁSTAVBY NA NOVÉM MĚSTĚ V MLADÉ BOLESLAVI - NÁLEZY V DOMECH ČP. 73/II A 77/II

EVA VYLETOVÁ

Příspěvek se zabývá nálezy, které byly odhaleny při opravách domů, stojících při bývalém klášteře minoritů v severní části mladoboleslavského Nového Města. Zjištěné nálezy jsou zatím pouze nepatrným příspěvkem k poznání stavebního vývoje této historicky významné a dosud nedostatečně prozkoumané části Nového Města, mohou být však zhodnoceny při dalším průzkumu. Základní otázky, souvi-

Obr. 1: Situace dle katastrální mapy z r. 1842 s vyznačením dochovaných nebo doložených konstrukcí. (Zaměření domu čp. 77/II s nálezy dle J. Žižky, 1983) 1 - pozdně gotická brána; 2 - renesanční brána; černě - pravděpodobně pozdně gotické zdivo; hustě šrafované - renesanční zdivo.

Obr. 2: Katastrální mapa severní části Nového Města z r. 1842. I - dům čp. 73/II; II - dům čp. 77/II.

sející se stavebním vývojem této lokality, by patrně osvětlil teprve archeologický výzkum a podrobný stavebně historický průzkum kláštera.

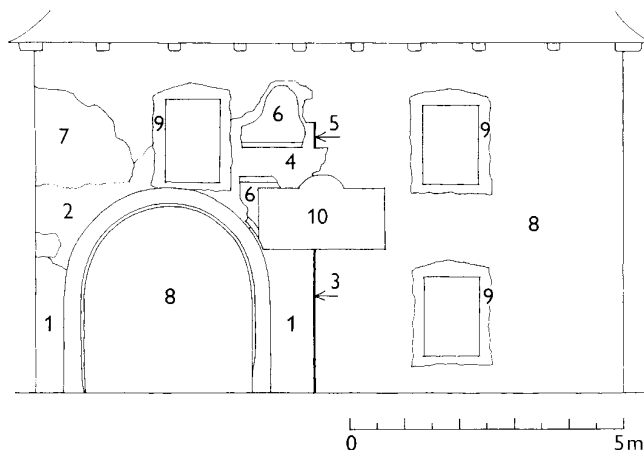
Kláster¹⁾ zaujímá v půdoryse města zřetelný tvar, odpovídající zhruba oválu. Na straně západní a severní je areál kláštera vymezen klesajícím svahem k řece Jizeře, na ostatních stranách směrem k městu je dnes ohraničen úzkou uličkou. Ulička na východní straně od dnešního kostela přechází v malé náměstíčko, jehož zástavba v sobě skrývá relikty pozdně gotických a renesančních konstrukcí. Jedná se o dva samostatně stojící domy na severní a jižní straně tohoto prostranství.

Dům čp. 73/II, stojící na severní straně, je poprvé zmínován v r. 1580, kdy byl prodán šlechticem J. Hrzánem z Harasova bratrské Jednotě pro zřízení školy. Dům byl dosud považován za renesanční v celém rozsahu obvodového zdiva, včetně odhaleného oblouku vjezdu s pískovcovým ostěním.²⁾ Při průzkumu jižního průčelí během oprav v r. 1995 však bylo zjištěno, že levou polovinu průčelí tvoří samostatný objekt brány. Dokládá to armovalé nároží z kvádrů v přízemí objektu, k němuž je zdivo pravé části průčelí přizděno na spáru. V patře průčelí bylo zdivo brány zachyceno pouze částečně. Na rozdíl od přízemí byla tato část zděná z cihel. V návaznosti na hranu nároží byla zachycena krátká spára s dochovanou omítkou a vysazenými cih-

lami pod ní. Výše pak bylo cihelné zdivo narušené lomovým zdivem s příměsí cihel, patřící pozdější stavební fázi, s dodatečným okenním otvorem uprostřed. Cihelné zdivo se zachycenou spárou a vysazenými cihlami lze nejspíše interpretovat jako pozůstatek renesančního štítu s římsou. Na průčelí se vysazení cihel nezachovalo, mohly zde však být odstraněny při barokní přestavbě. Existenci římsy odpovídají i dochované fragmenty sgrafit, jejichž lemující horizontální pásy sledují její předpokládaný průběh. Jedná se o fragment sgrafita s vegetabilním ornamentem vpravo od oblouku vjezdu a fragment sgrafita s polopostavou ženy, zachovaný nad domnělou římsou.

Podle tvarosloví portálu vjezdu, který tvoří půlkruhový oblouk a ostění s okosenou hranou, lze předpokládat pozdně gotický původ brány. S gotickou bránou souvisela nepochybně i zeď, navazující na odhalené nároží brány uprostřed průčelí domu. Zeď je zachycena na plánu domu z roku 1912 před jejím odstraněním.³⁾ Zeď o šířce 1 metr a tehdy dochované délce 8 metrů se od ostatních konstrukcí domu lišila nejen větší šířkou, ale

i mírně šikmým průběhem. Brána byla renesančně upravena. Z té doby pocházejí dochované části cihelných konstrukcí se sgrafitem. Jednalo se zřejmě o renesanční štít. Nelze však vyloučit ani existenci patra. V renesanci byla ke stávající bráně v místě dnešní uličky připojena další, dnes

Obr. 3: Jižní průčelí domu čp. 73/II se zakreslením nálezů. 1 - zdivo z pískovcových kvádrů; 2 - lomové zdivo; 3 - zachycená spára nároží; 4 - cihelné renesanční zdivo; 5 - spára s omítkou; 6 - renesanční sgrafito; 7 - zřejmě novodobé cihelné zdivo s přeneseným fragmentem renesančního sgrafita; 8 - barokní lomové zdivo s příměsí cihel; 9 - cihelná ostění oken; 10 - deska s nápisem. (Zaměření E. Vyletová, 1995.)

již neexistující brána s vjezdem a štítem.⁴⁾ O původní funkci brány ve zdivu domu lze za daného stavu poznání uvažovat pouze hypoteticky. Nejspíše se mohlo jednat o vjezdovou bránu do dvorce J. Hrzána z Harasova nebo předchozího neznámého majitele. K renesanční přestavbě brány pak došlo zřejmě po r. 1580, kdy byl dům prodán bratrské Jednotě. Sousední renesanční brána mohla vzniknout například jako nový vstup do města. Umožňovala by tak přímý přístup do sídla českobratrské Jednoty, která v 16. století vlastnila bývalý minoritský klášter a využívala i oba zkoumané objekty při klášteře, dům čp. 73 jako školu a dům čp. 77 jako tiskárnu.

V protilehlém domě čp. 77/II na jižní straně prostranství bylo při poslední opravě zjištěno, že východní podélná polovina domu je renesančního původu.⁵⁾ Střední podélná zeď dispozice byla bez otvorů a na straně směrem ke klášteru byla pokryta sgrafitem. V severovýchodním nároží domu se zachoval prostor o rozměrech cca 2 x 3 m, sklenutý valenou klenbou, u něhož nelze vyloučit pozdně gotický původ. Je zřejmé, že střední podélná zeď se obracela do nezastavěného prostoru, kterým mohla být jak ulička, tak i příkop, připustíme-li myšlenku existence opevnění bývalého areálu kláštera.

POZNÁMKY:

- 1) Minoritský klášter je poprvé připomínán r. 1345. Statut Nového Města byl udělen r. 1528 (In SHP předměstí Mladá Boleslav, SÚRPMO, Praha 1981). Je však nepochybné, že historie osídlení Nového Města i klášterního areálu je starší. Odpovídá tomu i poměrně komplikovaný půdorys s nepravidelnou uliční sítí, která respektuje předlokační průběh cest.
- 2) SHP předměstí Mladá Boleslav, cit. v pozn. 1.
- 3) Plány přestavby domu z r. 1912 uloženy v okresním archivu v Mladé Boleslavi.
- 4) F. Bareš, Soupis památek v okrese mladoboleslavském, Praha 1905, fotografie na s. 267.
- 5) Za informace o nálezech děkuji J. Žižkovi.

BEITRAG ZUR ENTWICKLUNG DER VERBAUUNG IN DER NEUEN STADT IN MLADÁ BOLESLAV (JUNG BUNZLAU) - FUNDE IN DEN HÄUSERN NR. 73/II UND 77/II

Der Beitrag befasst sich mit den Funden, die während der Instandsetzung der, bei dem ehemaligen Minoritenkloster im Nordteil der Neuen Stadt in Mladá Boleslav stehenden, Häuser Nr. 73/II und 77/II entdeckt wurden. Im Vergleich mit den bisherigen Erkenntnissen, daß beide Häuser im vollen Ausmaß des Umfangsmauerwerks Renaissance - Ursprungs sind, wurden Renaissance - und spätgotische Konstruktionen nur in einigen Teilen ihrer heutigen Grundriss festgestellt. In dem Haus Nr. 73 wurde im Mauerwerk der Südstirnwand ein ursprünglich selbständiges Objekt des Tores, offensichtlich noch spätgotischen Ursprungs entdeckt.

Obr. 4: Dům čp. 73/II - dnešní stav. (Foto E. Vyletová, 1995.)

ABBILDUNGEN:

Abb. 1: Situation laut Katasterkarte aus dem Jahre 1842 mit der Bezeichnung von erhaltenen oder belegten Konstruktionen. Bauaufmaß des Hauses Nr. 77/II mit Funden laut J. Žižka. 1 - spätgotisches Tor; 2 - Renaissancetor; schwarz - wahrscheinlich spätgotisches Mauerwerk, dichtschraffiert - Renaissancemauerwerk.

Abb. 2: Katasterkarte des Nordteils der Neuen Stadt aus dem Jahre 1842. I - Haus Nr. 73/II, II - Haus Nr. 77/II.

Abb. 3: Südstirnwand des Hauses Nr. 73/II mit der Einzeichnung der Funde. Bauaufmaß E. Vyletová. 1 - Mauerwerk aus Sandsteinquadern, 2 - Bruchsteinmauerwerk, 3 - erfaßte Fuge der Ecke, 4 - Renaissanceziegelmauerwerk, 5 - Fuge mit dem Putz, 6 - Renaissancegraffito, 7 - offensichtlich neuzeitliches Ziegelmauerwerk mit transferiertem Fragment von Renaissancegraffito, 8 - barockes Bruchsteinmauerwerk mit Beimischung von Ziegeln, 9 - Fenstergewände aus Ziegeln, 10 - Tafel mit Inschrift.

Abb. 4: Haus Nr. 73/II - heutiger Zustand.

Lichtbilder E. Vyletová

(Übersetzung: J. Kroupová)

KAMENNÝ DŮM V SOSNOVÉ

KAMIL PODROUŽEK, MARTIN EBEL

Obec Sosnová, okres Česká Lípa, se historicky skládá ze dvou vesnic - Cukmantlu (Zückmantel) či Sosnové a Kynastu (Künast) či Lesné, spojených definitivně číslováním po druhé světové válce. Sledovaný objekt čp. 68 stojí v historické části Cukmantlu (zde byl veden pod čp. 27).

Nejstarší zmínka o existenci Sosnové - Cukmantlu pochází z roku 1525. Jednalo se, stejně jako v následujících stoletích, o poměrně nevýznamnou vesnici statku Nový Zámek - Česká Lípa, ve svých dějinách navíc často ničenou průběžnými vojenskými průtahy po silnici v sousedství vesnice. V době třicetileté války Sosnová zpustla a nevyhnula se škodám ani při průtahu vojsk v 18. století a zvláště roku 1813 (Rusové) a 1866 (Prusové) (Hantschel 1911, 838; Vojtíšková 1978, 72, 93).